

Наталія Миколаївна ТРОЦ

молодший науковий співробітник відділу державних фінансів,
«ДУ Інститут економіки і прогнозування НАН України»,
вул. П. Мирного, 26, м. Київ-11, 01011
E-mail: trotsn@ief.org
Телефон: +380976794168, +380442808528

**ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ
ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

Троц, Н. М. Оцінка фінансового стану суб'єктів господарювання в умовах запровадження Податкового кодексу України [Текст] / Наталія Миколаївна Троц // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2013. – Том 13. – С. 389-400. – ISSN 1993-0259.

Анотація

У статті йдеться про сутність економічного критерію ефективності змін, запроваджених Податковим кодексом України. Кількісна визначеність і зміст критерію відображається в показниках фінансового стану суб'єктів господарювання, які ведуть свою діяльність під впливом змін у податковій сфері. Здійснено розрахунок коефіцієнтів, які характеризують фінансовий стан вітчизняних підприємств у динаміці. На основі отриманих даних зроблено висновки про необхідність зміни податкового законодавства за напрямками: пільгового оподаткування; стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності; регулювання структурних пропорцій капіталу.

Ключові слова: фінансовий стан суб'єктів господарювання; показники стану і структури активів та капіталу, показники ділової активності (стану і оборотності оборотних активів), показники платоспроможності (коефіцієнти ліквідності), показники рентабельності діяльності, податковий механізм.

Наталія Николаевна ТРОЦ

**ОЦЕНКА ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ СУБЪЕКТОВ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ В УСЛОВИЯХ
ВВЕДЕНИЯ НАЛОГОВОГО КОДЕКСА УКРАИНЫ**

Аннотация

В статье говорится о сущности экономического критерия эффективности изменений, введенных Налоговым кодексом Украины. Количественная определенность и содержание критерия отражается в показателях финансового состояния субъектов хозяйствования, которые ведут свою деятельность под влиянием изменений в налоговой сфере. Осуществлен расчет коэффициентов, характеризующих финансовое состояние отечественных предприятий в динамике. На основе полученных данных сделаны выводы о необходимости изменения налогового законодательства по направлениям: льготного налогообложения, стимулирования инвестиционно-инновационной деятельности; регулирования структурных пропорций капитала.

Ключевые слова: финансовое состояние субъектов хозяйствования; показатели состояния и структуры активов и капитала, показатели деловой активности (состояния и оборачиваемости оборотных активов), показатели платежеспособности (коэффициенты ликвидности), показатели рентабельности деятельности, налоговый механизм.

Natalia Mykolaivna TROTS

Junior research scientist, Public Finance Department,
“Institute for Economics and Forecasting, Ukrainian National Academy of Sciences”
Panas Myrnyi St., 26, Kyiv, 01001, Ukraine
E-mail: trotsn@ief.org
Phone: +380976794168, +380442808528

THE ASSESSMENT OF BUSINESS ENTITIES FINANCIAL POSITION UNDER THE INTRODUCTION OF TAX CODE OF UKRAINE

Abstract

The article dwells upon the nature of economic efficiency criterion of changes introduced by the Tax Code of Ukraine. Quantitative determination and content of the criterion is shown in terms of entities financial position. The calculation of coefficients characterizes the financial position of enterprises in the dynamics. Conclusions made are based on the calculation and explain changes in tax legislation, that are required in following areas: tax incentives, investment and innovation fiscal expansion, structural adjustment of capital proportions.

Keywords: *entities financial position, value and structure of assets and capital; business activity indicator (turnover and state of current assets); solvency indicators (liquidity ratios); indicators of profitability; tax mechanism.*

JEL classification: G32, G38, H25, H32

Вступ. Економічним критерієм ефективності змін у податковому законодавстві є покращення соціально-економічних показників. Кількісна визначеність і зміст критерію відображаються в конкретних вимірюваних показниках, у тому числі - показниках діяльності суб'єктів господарювання. Дослідження фінансових показників діяльності підприємств належать вітчизняним та зарубіжним вченим. Зокрема, значний внесок у розроблення теоретичних і практичних питань сутності фінансових показників діяльності підприємств зробили західні економісти: Є. Брігхем, А. Гропеллі, С. Майер, Р. Холт, а також російські дослідники: І.Т. Балабанов, А. М. Бірман, В. В. Бочаров, М.Н.Крейніна, В.К.Сенчагов. В Україні проблеми оцінки фінансового стану суб'єктів господарювання висвітлено в працях вчених: О. М. Бандурки, І. О. Бланка, З. С. Варналій, О. Д. Василика, З. М. Васильченко, А. І. Даниленка, І. В. Зятковського, Ю. І. Ляшенка, С. Я. Огородника, В. М. Опаріна, К. В. Павлюк, А. М. Поддєрьогіна, В. М. Федосова. Попри вирішення цілої низки теоретико-методологічних та практичних задач економічного аналізу на рівні підприємств, відсутні публікації щодо комплексу фінансово-економічних показників, які кількісно і якісно характеризують вплив податкових змін на фінансовий стан підприємств.

Мета статті – оцінка фінансового стану суб'єктів господарювання з урахуванням змін, запроваджених у межах прийняття Податкового кодексу. **Завдання** статті полягає в розрахунку фінансово-економічних показників діяльності підприємств з урахуванням впливу змін у бюджетоутворюючих податках.

Виклад основного матеріалу. Предметом аналізу з метою оцінки реального фінансового стану суб'єктів господарювання виступають

показники обсягу та структури активів, капіталу, а також основні фінансові результати діяльності підприємства. Зазначені показники, розраховані для конкретного підприємства, дають уявлення про його локальну фінансову спроможність, а ці ж показники, розраховані загалом по економіці на основі зведеної фінансової звітності, дають уявлення про загальний фінансовий стан підприємств в Україні, про ступінь залежності економіки, фінансове забезпечення відтворювальних процесів, ефективність монетарної і фіскальної політики. У нашій роботі показники фінансової звітності підприємств розглядаються як результат здійснюваної економічної політики, а отже – як основа для аналізу фінансового стану суб'єктів господарювання, який склався під впливом, зокрема, інструментів податкової політики. Отже, основою для розрахунку показників фінансового стану підприємств виступає їх фінансова звітність, зокрема баланс і звіт про фінансові результати діяльності підприємств.

Значні зрушення у правилах оподаткування діяльності підприємств відбулись із прийняттям Податкового кодексу України 04.12.2010 р. Серед основних економічних проблем, на вирішення яких спрямовані зміни в податковому законодавстві України, можна виокремити наступні: - несприятливий бізнес-клімат та недостатні обсяги прямих іноземних інвестицій у національну економіку; - низька конкурентоспроможність продукції вітчизняних виробників; - відсутність ефективних механізмів підтримки високотехнологічних галузей промисловості, галузей, які виробляють товари споживчого вжитку та послуг, галузей національної культури.

Найбільш важливі зміни в системі оподаткування, закріплені у Податковому кодексі України, який почав діяти з 01.01.2011 р., стосуються механізмів стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств, які повинні спонукати платників податків до модернізації своєї виробничо-технічної бази за рахунок збільшення обсягів власних інвестиційних ресурсів і за рахунок залучення прямих іноземних інвестицій. Стимулюючий потенціал податкових механізмів заплановано реалізувати через зниження номінальних ставок бюджетоутворюючих податків, зміну методів розрахунку сум податків, а також систему пільг з ПДВ, податку на прибуток підприємств, мита, земельного та ін. податків. Основні зміни заплановано реалізувати в системі пільг, які стосуються бюджетоутворюючих податків: ПДВ та податку на прибуток підприємств. Найбільші преференції пов'язані з підтримкою сільськогосподарських товаровиробників (12,9 млрд. грн), банківського сектору в частині створення страхових резервів, що відносяться на витрати (7,5 млрд. грн), енергетичної галузі (1,4 млрд. грн), національної освіти (1,9 млрд. грн), літакобудівної промисловості (0,8 млрд. грн) [1].

У табл. 1 згруповано основні зміни в оподаткуванні ПДВ і податком на прибуток підприємств за період з 2002 р. до 2014 р. включно, тобто від моменту прийняття Закону «Про внесення змін у Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» №349-IV від 24.12.2002р. до завершення першого періоду дії пільг, запроваджених Податковим кодексом, - 01.01.2015 р.

Найбільші преференції по ПДВ стосуються звільнення від сплати податку за окремими операціями таких видів економічної діяльності: виробництво біопалива, виробництво космічної техніки, літакобудування, видавнича діяльність, постачання технічних і зернових культур сільгоспвиробниками, постачання програмної продукції, операції з товарами, відходами та брухтом чорних і кольорових металів і деревини та ін. Втрати бюджету внаслідок надання податкових пільг зросли з 34 млрд. грн. у 2010 р. до 41,4 млрд. у 2011 р.

У системі оподаткування прибутку підприємств відбулись позитивні зміни в контексті зближення вимог податкового законодавства до вимог бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємств. Це стосується так званого «правила першої події». Згідно з новими правилами податкового обліку, доходи і витрати нараховуються у момент їх здійснення, а не за подією, що сталася раніше: або відвантаження продукції, або перерахування коштів за неї. На нашу думку, це позитивно позначиться на стані розрахунків між суб'єктами господарювання.

По податку на прибуток встановлено найбільшу кількість пільг та найдовший період їх дії: з 01.01.2013 р. до 01.01.2023 р. для суб'єктів індустрії програмної продукції встановлено ставку податку на рівні 5%; прибуток, отриманий від реалізації інвестиційних проектів у пріоритетних галузях економіки оподатковується за ставками: 0% з 01.01.2013 р. до 31.12.2017 р.; 8% з 01.01.2018 р. до 31.12.2022 р.; 16% - з 01.01.2023 р.

Починаючи з 01.01.2011 р., звільняється від оподаткування строком на 10 років прибуток підприємств таких видів діяльності: з надання готельних послуг, легкої промисловості (крім тих, що працюють на давальницькій сировині), електроенергетики (для підприємств, що виробляють електричну енергію винятково з відновлюваних джерел енергії), суднобудівної промисловості, літакобудівної промисловості (у т. ч. від проведення такими підприємствами НДДКР), машинобудування для агропромислового комплексу. Втрати бюджету внаслідок надання пільг по податку на прибуток тільки у 2011 р. зросли більше ніж у 7 разів: з 2 млрд. грн. у 2010 р. до 15,4 млрд. у 2011 р.

Оцінка впливу змін у податковому законодавстві на обсяги і структуру фінансових ресурсів суб'єктів господарювання може бути здійснена за наявності даних фінансової та податкової звітності за період надання пільг. Дія основних пільг по податку на прибуток та ПДВ припадає на період 2011-2015 рр. На даний час органами статистики зібрано та опрацьовано звітність вітчизняних підприємств по 2011 р. включно, що дає можливість оцінити вплив податкових пільг, наданих у 2011 р., на фінансовий стан підприємств. Сукупність індикаторів, які здатні всебічно охарактеризувати реальний фінансовий стан суб'єктів господарювання, охоплює кілька груп: показники стану і структури активів та капіталу; показники ділової активності (стану і оборотності оборотних активів); показники платоспроможності (коефіцієнти ліквідності), показники рентабельності діяльності. Розглянемо ці групи показників для всієї сукупності підприємств по економіці України загалом більш детально.

Показники стану і структури активів і пасивів підприємств

Протягом 2004-2011 рр. відбувається зниження вартості необоротних активів: їх частка в загальній вартості активів підприємств знизилась з 51,4% у 2004 р. до 43,9% у 2011 р. (табл. 2). Ця тенденція позначається на показниках кредитоспроможності в бік їх погіршення. Важливо зазначити, що зниження вартості необоротних активів підприємств не підкріплюється падінням обсягів капітальних інвестицій, які мають позитивну динаміку у цей же період (крім 2009, 2010 рр.) (рис. 1).

Таблиця 1

Норми, що діяли протягом:	2002-2010 рр.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р. (план)
ПДВ:					
Порядок обчислення суми податку	Різниця між загальною сумою податкових зобов'язань з ПДВ, що виникли у зв'язку з будь-якою поставкою товарів (робіт, послуг) протягом податкового року, та сумою податкового кредиту з ПДВ податкового року.	Різниця між сумою податкового зобов'язання звітного (податкового) періоду та сумою податкового кредиту такого звітного (податкового) періоду. При здійсненні операцій із ввезення на митну територію України товарів датою виникнення права на віднесення сум ПДВ до податкового кредиту вважається дата сплати ПДВ (слово «нарахування» вилучено) за податковими зобов'язаннями згідно з п. 187.8 ПКУ.			
Основна ставка	20	20	20	20	17
Термін сплати	Для звітного кварталу – протягом 50 календарних днів, що настають за звітним періодом; для звітного місяця – протягом 30 календарних днів після звітного періоду.	Протягом 30 календарних днів після звітного місяця			
Механізм бюджетного відшкодування податку	п.7 ст.7: Якщо різниця між загальною сумою податкових зобов'язань та сумою податкового кредиту звітного періоду, має від'ємне значення, то така сума підлягає відшкодуванню платнику податку з Державного бюджету України протягом місяця, наступного за звітним періодом (Закон України «Про податок на додану вартість» №186/97-ВР від 03.04.1997).	ПКУ передбачає процедуру автоматичного бюджетного відшкодування податку (п. 200.18) і критерії відбору компаній для його отримання (п. 200.19).	Бюджетному відшкодуванню підлягає частина від'ємного значення, яка дорівнює сумі податку, фактично сплаченій отримувачем товарів/послуг у попередніх та звітному податкових періодах (пп. а п. 200.4, ЗУ №4834). Право на автоматичне відшкодування має великий платник податків, який НЕ декларував від'ємне значення об'єкта оподаткування ПнП за підсумками останнього звітного (податкового) року (з 12.08.2012, ЗУ№5083[2]).	Право на автоматичне відшкодування має великий платник, у якого податкове навантаження з податку на прибуток (відношення сплаченого податку до отриманих доходів) перевищує середньогалузевий показник за результатами останнього звітного року [3].	
Фактична сума втрат бюджету внаслідок податкових пільг, млн. грн	2010: 34 039,63	2011: 41 375,72	2012: 30 271,45	-	

Продовження таблиці 1

Податок на прибуток підприємств:					
Порядок обчислення суми податку	Сума скоригованого валового доходу, зменшена на суму скоригованих валових витрат і амортизації. Доходи і витрати визнаються за правилом першої події.	Зменшення суми доходів звітного періоду, визначених згідно зі статтями 135-137 цього Кодексу, на собівартість реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг та суму інших витрат звітного податкового періоду, визначених згідно зі статтями 138-143 цього Кодексу, з урахуванням правил, встановлених статтею 152 цього Кодексу			
Основна ставка	25	23	21	19	16
Термін сплати	Протягом 50 календарних днів наступних за останнім календарним днем звітного податкового кварталу.	Річна декларація з податку на прибуток (з 01.01.2013, ЗУ №5083). Є також декларації за квартал, півріччя, 9 міс.			
Наявність авансових платежів	-	+	+	Не менше 1/12 нарахованої до сплати суми податку за попередній податковий рік.	
Термін сплати авансового внеску	-	До 20 числа місяця, наступного за звітним (з 01.01.2013, ЗУ №5083).			
Амортизація	Норми амортизації до 01.01.2004: 1 група – 1,25%; 2 – 6,25%; 3 – 3,75%. Починаючи з 01.01.2004 р.: 1 – 2%; 2 – 10%; 3 – 6%. Виокремлено 4 групи – ЕОМ, інформаційні системи, комп'ютерні програми тощо – 15%.	Замість 4 груп основних засобів, виокремлено 16 груп; дозволено застосування методу прискореного списання вартості основних засобів.	До об'єктів, які підлягають амортизації, віднесено витрати на самостійне виготовлення (створення) нематеріальних активів. Розширено перелік об'єктів ОЗ, вартість яких підлягає амортизації – отримані або виготовлені за кошти бюджету чи кредитів під гарантії КМУ [4].		
Фактична сума витрат бюджету внаслідок податкових пільг, млн. грн.	2010: 2 097,54	2011: 15 409,6	2012: 15 108,8	-	-

Це означає, що зростає обсяг власного капіталу підприємств, який спрямовується на поповнення оборотних коштів, що справляє негативний вплив на формування інвестиційних ресурсів.

Як видно із структури пасивів підприємств (табл. 3), з 2004 року відбулась суттєва зміна

пропорції власного і позичкового капіталу. Частка власного капіталу в сукупних пасивах підприємств знизилась з 45,4% у 2004 р. до 33,9% у 2011 р. (рис. 2). Вказана тенденція справляє негативний вплив на показники фінансової спроможності підприємств.

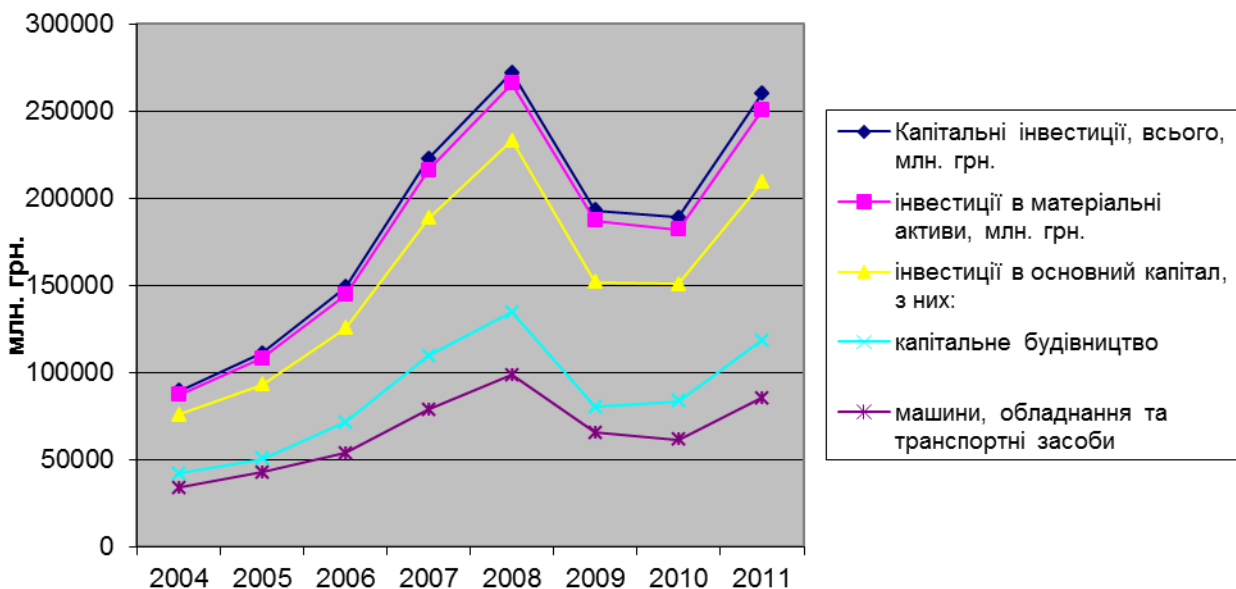

Рис. 1. Динаміка обсягів капітальних інвестицій вітчизняних підприємств за 2004-2011 рр.

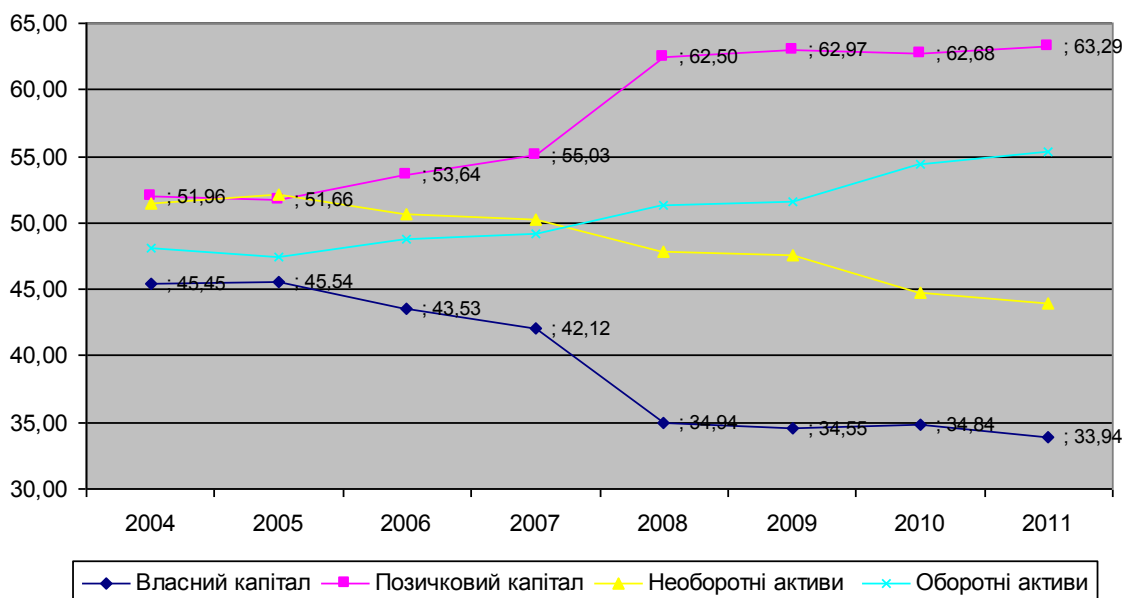

Рис. 2. Тенденції структури активів і капіталу підприємств України

Таблиця 2. Структура активів підприємств України протягом 2004 – 2011 рр.

Вид активу	Од. виміру	2004 р.		2005 р.		2006 р.		2007 р.		2008 р.		2009 р.		2010 р.		2011 р.	
		На початок	На кінець	На початок	На кінець	На початок	На кінець	На початок	На кінець	На початок	На кінець	На початок	На кінець	На початок	На кінець	На початок	На кінець
Необоротні активи всього	млрд. грн.	565,84	659,87	674,25	770,18	768,79	932,71	961,2	1253,8	1248,7	1552,05	1568,2	1749,2	1714,3	1832,9	1842,6	2050,9
	%	53,50	51,44	53,52	52,11	53,30	50,63	52,92	50,27	51,15	47,83	49,48	47,60	49,08	44,75	45,65	43,88
Нематеріальні активи, ф-1	млрд. грн.	5,4	6,49	6,44	8,2	8,45	11,74	10,69	15,32	16,52	32,98	33,58	30,65	29,33	31,97	33,23	36,07
	%	0,51	0,51	0,51	0,55	0,59	0,64	0,59	0,61	0,68	1,02	1,06	0,83	0,84	0,78	0,82	0,77
Довгострокові фінансові інвестиції	млрд. грн.	69,9	117,27	115,61	134,1	131,76	165,4	176,66	258,87	250,86	304,43	289,88	343,65	320,33	334,25	332,73	382,93
	%	6,61	9,14	9,18	9,07	9,13	8,98	9,73	10,38	10,28	9,38	9,15	9,35	9,17	8,16	8,24	8,19
Оборотні активи	млрд. грн.	488,34	617,04	580,16	700,72	667,4	899,82	846,1	1226,96	1178,13	1665,32	1573,6	1893,93	1749,04	2229,9	2162,6	2584,16
	%	46,17	48,10	46,06	47,41	46,27	48,84	46,58	49,19	48,26	51,32	49,65	51,54	50,08	54,45	53,58	55,29
Поточні фінансові інвестиції	млрд. грн.	13,19	23,025	21,38	34,103	31,65	50,41	47,9	78,96	76,56	110,2	105,62	140,25	123,95	168,69	173,45	211,41
	%	1,25	1,79	1,70	2,31	2,19	2,74	2,64	3,17	3,14	3,40	3,33	3,82	3,55	4,12	4,30	4,52
Дебіторська заборгованість за продукцію	млрд. грн.	325,59	400,2	367,55	421,82	396,2	534,04	499,41	726,51	692,2	1023,03	954,6	1217,9	1106,14	1374,81	1308,08	1499,97
	%																
Витрати майбутніх періодів	млрд. грн.	3,5	5,86	5,3	6,96	6,2	9,85	9,06	13,33	14,19	27,45	27,27	31,82	29,26	32,67	30,88	38,45
	%	0,33	0,46	0,42	0,47	0,43	0,53	0,50	0,53	0,58	0,85	0,86	0,87	0,84	0,80	0,77	0,82
Баланс	млрд. грн.	1057,68	1282,77	1259,71	1477,86	1442,39	1842,38	1816,36	2494,09	2441,02	3244,82	3169,07	3674,95	3492,6	4095,47	4036,08	4673,51
	%	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

* крім банків та бюджетних установ

Джерело: розраховано на основі даних статистичних збірників «Діяльність підприємств – суб'єктів підприємницької діяльності» за 2004 – 2011 рр. //

<http://www.ukrstat.gov.ua/>

Таблиця 3. Структура пасивів підприємств України протягом 2004 – 2011 рр.

Вид пасиву	Од. виміру	2004 р.		2005 р.		2006 р.		2007 р.		2008 р.		2009 р.		2010 р.		2011 р.	
		На початок	На кінець	На початок	На кінець	На початок	На кінець	На початок	На кінець	На початок	На кінець	На початок	На кінець	На початок	На кінець	На початок	На кінець
Власний капітал	млрд. грн.	506,79	583,06	591,67	673,01	672,32	801,9	818,02	1050,6	1029,78	1133,6	1169,97	1269,54	1252,28	1426,71	1433,32	1586,3
	%	47,92	45,45	46,97	45,54	46,61	43,53	45,04	42,12	42,19	34,94	36,92	34,55	35,86	34,84	35,51	33,94
Забезпечення наступних витрат і платежів	млрд. грн.	20,41	24,68	24,14	31,63	31	40,33	39,21	55,6	55,28	66,96	69,61	73,26	73,7	83,81	89,34	103,08
	%	1,93	1,92	1,92	2,14	2,15	2,19	2,16	2,23	2,26	2,06	2,20	1,99	2,11	2,05	2,21	2,21
Довгостроков і зобов'язання	млрд. грн.	61,53	91,4	95,47	136,93	137,59	213,67	218,35	350,77	349,8	578,52	560,04	608,82	592,91	675,62	661,02	774,66
	%	5,82	7,13	7,58	9,27	9,54	11,60	12,02	14,06	14,33	17,83	17,67	16,57	16,98	16,50	16,38	16,58
Поточні зобов'язання	млрд. грн.	463,59	575,16	540,01	626,6	592,04	774,54	728,61	1021,61	992,27	1449,43	1352,94	1705,41	1556,97	1891,27	1834,3	2183,26
	%	43,83	44,84	42,87	42,40	41,05	42,04	40,11	40,96	40,65	44,67	42,69	46,41	44,58	46,18	45,45	46,72
Доходи майбутніх періодів	млрд. грн.	5,36	8,48	8,42	9,7	9,44	11,95	12,162	15,53	13,98	16,92	17,13	19,11	17,94	19,57	19,66	28,82
	%	0,51	0,66	0,67	0,66	0,65	0,65	0,67	0,62	0,57	0,52	0,54	0,52	0,51	0,48	0,49	0,62
Баланс	млрд. грн.	1057,6	1282,7	1259,71	1477,86	1442,39	1842,38	1816,36	2494,09	2441,02	3244,82	3169,07	3674,95	3492,6	4095,47	4036,08	4673,51
	%	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

* крім банків та бюджетних установ

Джерело: розраховано на основі даних статистичних збірників «Діяльність підприємств – суб'єктів підприємницької діяльності» за 2004 – 2007 рр. та «Діяльність суб'єктів господарювання» за 2008 – 2011 рр. // <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Показники стану оборотних активів

Дані фінансової звітності свідчать, що за період 2004 – 2011 рр. питома вага запасів в структурі оборотних активів підприємств практично не змінилася, тоді як аналіз статистичних даних за більш тривалий часовий період (починаючи з 1990-х рр.) засвідчує зниження питомої ваги запасів з майже 70% до 24,3% у 2011 р. Натомість зросла дебіторська заборгованість вітчизняних підприємств, яка складає більше половини оборотних активів підприємств: 57,4% у 2011 р.

Збільшення дебіторської заборгованості вказує на зростання обсягу невиконаних платіжних зобов'язань. У цьому контексті важливо оцінити значення показників оборотності активів підприємств. Показники ділової активності (оборотності) свідчать про збільшення тривалості обороту оборотних засобів та, відповідно, зниження коефіцієнта оборотності (як відношення чистого доходу підприємств до загальної вартості оборотних активів) (табл. 4).

Таблиця 4. Коефіцієнти оборотності і забезпеченості оборотними активами

Показник	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	2,24	2,33	2,08	1,99	1,85	1,42	1,48	1,57
Тривалість одного обороту, днів	160,86	154,36	173,01	180,93	194,20	253,21	243,94	229,62
Коефіцієнт відволікання оборотних активів	0,39	0,38	0,32	0,29	0,31	0,31	0,29	0,27
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами Нормативне значення >0,1	-0,12	-0,14	-0,15	-0,18	-0,27	-0,27	-0,20	-0,21

Джерело: розраховано автором на основі даних Державної служби статистики України

Розрахунки показали, що тривалість обороту оборотних коштів підприємств зростає: з 160 днів у 2004 р. до 229 днів у 2011 р. Коефіцієнт відволікання оборотних активів у дебіторську заборгованість (за товари, роботи, послуги), який показує, яку частку оборотних активів підприємств займають розрахунки, свідчить, що

кошти в розрахунках за продукцію становлять близько третини оборотних активів. Високий показник відволікання негативно позначається на рівні ліквідності і платоспроможності підприємств. Загальний показник забезпечення оборотними засобами підприємств, сформованими з власних ресурсів, є від'ємним.

Таблиця 5. Коефіцієнт загальної (поточної) та абсолютної ліквідності підприємств

Показник	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Коефіцієнт загальної (поточної) ліквідності Оптимальне значення - в діапазоні 1,5 – 2,5	1,07	1,13	1,16	1,20	1,15	1,11	1,18	1,18
Коефіцієнт абсолютної ліквідності граничне значення - 0,2 - 0,35	0,06	0,10	0,09	0,10	0,09	0,06	0,07	0,07

Джерело: розраховано автором на основі даних Державної служби статистики України

Коефіцієнти ліквідності

Згідно з проведеними розрахунками коефіцієнтів абсолютної ліквідності (як відношення грошових коштів підприємств до їх поточних зобов'язань), вітчизняні підприємства можуть негайно погасити лише 7% поточних

зобов'язань, що є недостатнім з точки зору забезпечення фінансової стабільності (табл. 5). Загальний коефіцієнт покриття, тобто коефіцієнт загальної ліквідності, розрахований як відношення всіх оборотних активів до поточних зобов'язань, також не досягає нормативного

значення. Ця тенденція є негативною, оскільки показник загальної платоспроможності становить інтерес для покупців акцій і облігацій.

Показники стану і структури капіталу

Розрахунок показує, що фінансування діяльності вітчизняних підприємств здійснюється

менш ніж на 50% із власних джерел, при чому ступінь залежності від зовнішніх джерел фінансування капіталу зростає. Про це свідчить коефіцієнт автономії (табл. 6), розрахований як відношення власного капіталу підприємств до їх підсумку балансу.

Таблиця 6. Коефіцієнти автономії та інвестування підприємств

Показник	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Коефіцієнт автономії Нормативне значення = 0,5	0,45	0,46	0,44	0,42	0,35	0,35	0,35	0,34
Коефіцієнт інвестування. Нормативне значення >1	0,88	0,87	0,86	0,84	0,73	0,73	0,78	0,77

Джерело: розраховано автором на основі даних Державної служби статистики України

Коефіцієнт інвестування розрахований як відношення власного капіталу до загальної вартості необоротних активів підприємств. Зниження коефіцієнта інвестування протягом останніх років свідчить про те, що підприємства спрямовують все більше власного капіталу на формування оборотних коштів, що розцінюється негативно з точки зору формування інвестиційних ресурсів. Адже залишається відкритим найбільш

важливе питання – щодо ефективності механізмів стимулювання інноваційно-інвестиційних напрямів діяльності та модернізації виробничої бази вітчизняних підприємств. У такому контексті важливо провести оцінку стану фінансових ресурсів, які можуть бути використані на капіталізацію і нагромадження – чистого прибутку підприємств, і на заміщення основного капіталу – амортизаційних відрахувань (табл. 7).

Таблиця 7. Динаміка обсягів фінансових ресурсів інвестиційного спрямування підприємств в Україні протягом 2004 – 2011 рр.

Показник	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Чистий прибуток, млрд. грн	57,22	66,60	66,28	105,68	65,11	47,43	92,68	148,14
Темп зростання показника, % до попереднього року	-	16	0	59	-38	-27	95	60
Амортизація (в операційних витратах з реалізованої продукції), млрд. грн	30,28	36,57	45,04	57,92	72,81	88,49	90,84	101,57
Темп зростання показника, % до попереднього року	-	21	23	29	26	22	3	12
Всього чистий прибуток і амортизація, млрд. грн	87,5	103,17	111,32	163,6	137,92	135,92	183,52	249,71

Джерело: розраховано автором на основі даних статистичного збірника «Діяльність суб'єктів господарювання» за відповідні роки, режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Чистий прибуток підприємств не є стабільним джерелом фінансових ресурсів для підприємств, його динаміка значно залежить від зміни цін на фінансові активи, спроможності фінансових посередників виконувати свої договірні зобов'язання та інших базових показників фінансової системи, що підтверджує різке падіння темпів зростання чистого прибутку протягом кризових 2008 – 2009 рр. Тому одним із

найважливіших пріоритетів державного впливу на процеси формування фінансових ресурсів на рівні підприємств виступає розширення джерел самофінансування та можливостей для капіталізації прибутку на основі підвищення рівня рентабельності капіталу та господарської діяльності загалом.

Іншим ресурсом внутрішнього фінансування виступають амортизаційні відрахування, які

зменшують базу оподаткування прибутку підприємств і тому розглядаються як засіб податкового стимулювання інвестиційної активності. До 2010 р. включно правила податкового обліку передбачали поділ основного капіталу на 4 групи (до 2004 року – на 3 групи) з фіксованими нормативами амортизаційних списань. Така амортизаційна політика держави суттєво знижувала стимулюючий потенціал системи оподаткування прибутку підприємств. Згідно з новими нормами, закріпленими в Податковому кодексі, підприємства отримали право на застосування механізму прискореної амортизації виробничого обладнання, однак лише при нарахуванні амортизації до об'єктів основних засобів, що входять до груп 4 (машини та обладнання) та 5 (транспортні засоби). Згідно з даними податкової звітності з податку на прибуток, внаслідок дії механізму прискореної амортизації, у 2011 р. сума амортизаційних відрахувань вітчизняних підприємств зросла на 77,8%: у 2009 р. вона склала 33,84 млрд. грн., у 2010 р. – 37,0 млрд. грн., в 2011 р. – 65,8 млрд. грн. Однак при цьому рівень зношення основних засобів в Україні станом на 2011 р. становить 75 %, необхідно інвестувати 4987 млрд. грн. (мова йде лише про фізичне зношення), інвестовано лише 209,13 млрд.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Розрахунок показників, які в динаміці характеризують фінансовий стан суб'єктів господарювання, дає уявлення про зміну стану активів, капіталу та фінансових результатів діяльності підприємств. Розраховані в роботі дані характеризують фінансовий стан всієї сукупності підприємств протягом 2004-2011 рр. та дають змогу зробити висновки щодо:

- існування гострої нестачі власних обігових засобів вітчизняних підприємств;
- оптимальних значень не досягають показники ділової активності, ліквідності та автономії, що свідчить про хиткий фінансовий стан суб'єктів господарювання;
- ресурси внутрішнього фінансування, що містять чистий прибуток прибуткових підприємств, амортизаційні відрахування та забезпечення наступних витрат і платежів за 2011 р. склали 352,8 млрд. грн., це лише 14,14% від обсягу зносу основного капіталу.

Список літератури

1. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про Державний бюджет України на 2013 рік». – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=44897.
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо державної податкової служби та у зв'язку з проведенням адміністративної реформи України : закон України №5083 від 05.07.2012. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5083-17>.
3. Проект наказу Мінфіну про внесення змін до Порядку визначення відповідності платника податку критеріям, які дають право на отримання автоматичного відшкодування ПДВ, з метою приведення

Отримані результати дозволяють робити висновки щодо необхідності зміни податкового законодавства за такими напрямками:

- в частині надання податкових пільг: обмеження та скасування економічно необґрунтованих податкових пільг, покращення системи їх адміністрування; встановлення критеріїв ефективності використання податкових пільг та запровадження публічної звітності щодо їх надання;
- в частині стимулювання інвестиційної діяльності: запровадження спрощеного податкового режиму у формі зниженої податкової ставки на прибуток або звільнення від оподаткування всієї суми, яку підприємство реінвестує у модернізацію (запровадження податкової «вилки»). Для тієї частини прибутку, яка спрямовується на виплату дивідендів, було б доцільним залишити ставку у розмірі 25% (ставка, що діяла до 01.04.2011 р.), а частину прибутку, що реінвестується в модернізацію основних фондів, – оподатковувати за зниженою ставкою. Крім того, для того, щоб податкова підтримка суб'єктів господарювання в Україні мала стимулюючий характер і стала засобом модернізації матеріально-технічної бази виробництва, необхідно враховувати проблеми оцінки основного капіталу. Адже через ігнорування процедури коригування з урахуванням інфляції вартості основних фондів вітчизняних підприємств, на сьогодні їх вартість не відповідає ні обсягам виробництва, ні розміру прибутку, що призводить до знецінення ВВП, ріст якого при встановленні реальної вартості основних фондів міг бути більш значним;
- в частині регулювання структурних пропорцій капіталу: на фоні незадовільних обсягів власних інвестиційних ресурсів підприємств, відбувається спрямування прибутків із виробничої сфери у сферу обігу і фінансові активи. Необхідно розширити джерела самофінансування підприємств, зокрема на основі підвищення рівня рентабельності капіталу і діяльності підприємств. На нашу думку, ефективним є нормативно-правове закріплення норм рентабельності для кожного з видів підприємницької діяльності.

його у відповідність з вимогами ПКУ з урахуванням Закону № 5519. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z2132-12>

4. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо удосконалення деяких податкових норм : закон України №4834. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4834-17>.

References

1. Explanatory note to the draft law of Ukraine "On State Budget of Ukraine for 2013" (2013). Retrieved April 10, 2013, from : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=44897.
2. The Law of Ukraine "On Amending the Tax Code of Ukraine Regarding the State Tax Service and In Connection with the Administrative Reform Implementation in Ukraine" No. 5083-VI of 5 July 2012. (2012). Retrieved April 10, 2013, from : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5083-17>.
3. Draft Order of the Ministry of Finance to amend the procedure for determining compliance taxpayer criteria that enable to get an automatic refund for the purpose of bringing it into line with the requirements of GCC based law number 5519. (2012). Retrieved April 10, 2013, from : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z2132-12>.
4. The Law of Ukraine "On Amendments to the Tax Code of Ukraine Regarding the Improvement of Certain Tax Provisions" No. 4834-IV of 25 May 2012. (2012). Retrieved April 10, 2013, from : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4834-17>.

Стаття надійшла до редакції 20.05.2013 р.